

Passend onderwijs en weloverwogen beslissen. Praten over leerlingen op basis van een ontwikkelingsperspectief en onderwijsbehoefte.

Door Elena Carmona van Loon

Onderwijs- Zorgstructuur

Een heldere structuur van professionele momenten voorkomt dat belangrijke besluiten over leerlingen in de waan van de dag genomen of teruggedraaid worden. Tijdens deze momenten wordt besproken hoe de ontwikkeling van een leerling verloopt en hoe het onderwijs aan deze leerling het best kan worden vormgegeven. Het doel van deze beslismomenten is onderwijsdoelen voor leerlingen in kaart te brengen en mogelijk te maken door passend onderwijs of ondersteunende hulpverlening te bieden. Onderwijs op maat is goed voor alle leerlingen en dus ook voor leerlingen die een bijzondere ontwikkeling doormaken; bijvoorbeeld omdat ze hoogbegaafd zijn of omdat ze moeite hebben met het organiseren van de lesstof. Passend onderwijs moet dan ook vooral in het teken staan van goed onderwijs met veel aandacht voor differentiatie (verschillende didactische strategieën en verschil in aanpak van de leerling) in de klas. Goed onderwijs, middels een uitdagende didactiek en goed afgestemde instructie kan veel gedragsproblemen bij leerlingen voorkomen (van de Wolf en van Beukering, 2009). Een structuur van beslismomenten waar juist de vraag wat goed en passend onderwijs is centraal staat, draagt dan ook bij aan een leeromgeving die de ontwikkeling van leerlingen stimuleert en gedragsproblemen voorkomt.

Een belangrijk beslismoment is de toelating van een leerling op school. Bij de vraag of een leerling toelaatbaar is, vormen de leervoorwaarden een belangrijke leidraad. De vraag welke stoornis de leerling heeft staat hierbij niet centraal, maar de vraag in hoeverre hij zich kan ontwikkelen. Het ontwikkelingsperspectief is de verwachting dat de leerling een diploma kan halen mits de betreffende school aan de onderwijsbehoefte (passend onderwijs) van deze leerling kan voldoen. De onderwijsbehoefte is dat wat de leerling nodig heeft van zijn omgeving om zich te kunnen ontwikkelen op school. Ontwikkeling vindt plaats in relatie tot anderen. Het is dan ook

belangrijk dat de leerling in staat is om een onderwijskundig zinvolle relatie met docenten aan te gaan. Een onderwijskundig zinvolle relatie aan kunnen gaan, autonoom kunnen handelen en cognitieve vermogens van een leerling vormen de voorwaarden voor perspectief op ontwikkeling en dus voor onderwijs. Deze uitgangspunten zijn de voorwaarden en de grenzen van regulier passend onderwijs.

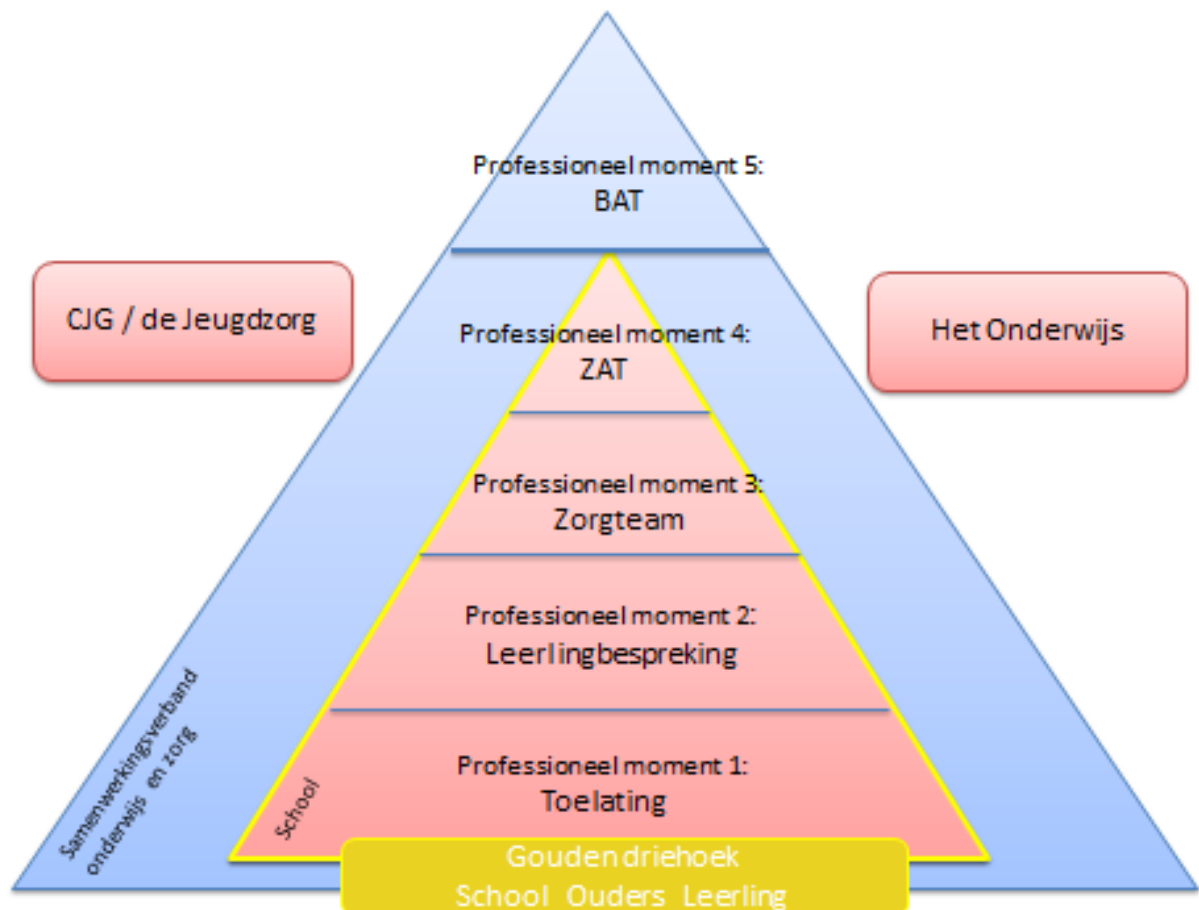
Onderwijs of jeugdhulpverlening?

Een professionele zorgstructuur is een vereiste om de juiste hulpvraag te stellen en effectief te handelen. Het moet duidelijk zijn of de hulpvraag van een leerling te maken heeft met onderwijs of met jeugdzorg: Welke hulpvragen (van leerling, school en ouders) vereisen een handelingsgericht advies voor onderwijs en welke hulpvragen vereisen begeleiding van een deskundige jeugdhulpverlener? Daarnaast moet de vraag wat nodig is om te bespreken tijdens de professionele momenten worden onderscheiden van wat slechts interessant is om te weten van de leerling. Het verschil tussen *nice to know or need to know* (naar S. Mulder). Bijvoorbeeld hoe een leerling met anorexia toch onderwijs kan volgen, *moet* worden besproken en is *need to know*. Hoe de anorexia er precies uitziet thuis en of haar tante er ook aan lijdt, is *nice to know*, maar niet relevant om te bespreken in het kader van passend onderwijs en niet relevant om in het dossier te vermelden. Voor de jeugdhulpverlener ligt dat weer anders. Die heeft als doel de zorgvraag goed in kaart te brengen en te bekijken wat dat voor de begeleiding betekent. Alleen de zaken die *need to know* zijn om het onderwijs aan deze leerling goed vorm te geven, worden teruggekoppeld tijdens de bespreking van de leerling op school.

Omdat de leerling zich ontwikkelt in relatie tot anderen wordt de hulpvraag altijd in relatie tot anderen gesteld: samen met de leerling, de school en de ouders (de gouden driehoek). Om de leerling passend onderwijs te kunnen bieden, is het belangrijk dat de leerling zelf actief meedenkt om een ontwikkelingsplan te maken. De leerling zal zelfstandig gebruik moeten maken van alle mogelijke faciliteiten en ondersteuning vanuit de reguliere school. De leerling speelt een belangrijke rol bij het uitvoeren en bewaken van de afspraken en is medeverantwoordelijk voor zijn eigen leerproces.

Professionele momenten

Professionele momenten t.a.v. onderwijs en zorg voor leerlingen in het voortgezet onderwijs

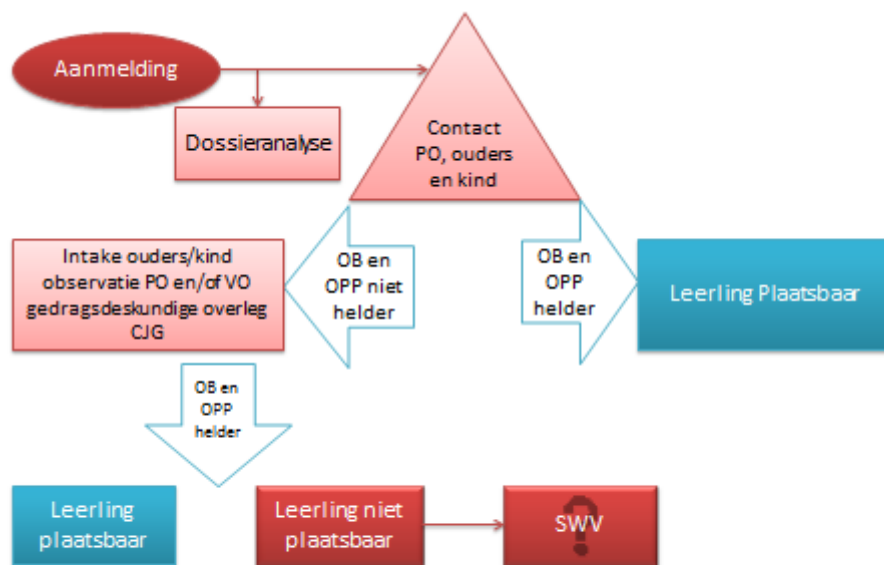

Professioneel moment 1. Toelating

Het doel van dit moment is duidelijk te krijgen op welke leerweg de leerling thuishoort. Welk ontwikkelingsperspectief heeft de leerling? Dit wordt duidelijk door te bekijken hoe de leerling zich tot nu toe heeft ontwikkeld en op welke wijze dit tot stand is gebracht. Daarnaast wordt bekeken welke onderwijsbehoefte de leerling heeft. Dus welke manier van onderwijs heeft deze leerling nodig om het ontwikkelingsperspectief te kunnen behalen. Er wordt een

zo compleet mogelijk beeld van de leerling neergezet op basis van verschillende overdrachtsgegevens. Pas wanneer het ontwikkelingsperspectief (OPP in figuur 1.) en de onderwijsbehoefte (OB in figuur 1.1.) van de leerling duidelijk zijn, kan worden overgegaan tot plaatsing van de leerling.

Figuur 1.1. stroomdiagram van de Toelating

De toelating is een gestructureerd moment dat naast een standaardprocedure een uitgebreide procedure kent wanneer het leerlingen betreft met een bijzondere onderwijsbehoefte. Er kan bijvoorbeeld worden besloten extra gegevens te verkrijgen door middel van een uitgebreid intakegesprek of een observatie op de huidige school. Ook kan de hulp van zorgdeskundigen ingeschakeld worden. De ouders en de leerling worden bij de toelating betrokken. Het is van belang dat zij hun zienswijze ten aanzien van de onderwijsbehoefte en het ontwikkelingsperspectief geven.

Voorwaarden voor regulier onderwijs zijn dat de leerling een onderwijskundig zinvolle relatie kan aangaan met anderen, competenties kan ontwikkelen en een zekere mate van zelfstandigheid bezit.

Verantwoordelijk: toelatingscommissie, ouders en kind (gouden driehoek)

Voorbeeldvragen tijdens de toelating:

Onderwijs:

- Hoe is de ontwikkeling van deze leerling verlopen en op welke manier kan de school (in samenwerking met zorgdeskundigen) deze ontwikkeling het beste stimuleren?
- Welke informatie hebben we nodig om de onderwijsbehoefte van deze leerling in kaart te brengen?
- Op welke leerweg hoort deze leerling thuis?
- Hoe kan de school aansluiten op de mogelijkheden van de leerling?
- Hoe kan de leerling zijn eigen leerproces zo goed mogelijk vormgeven?
- Heeft deze leerling een specifieke aanpak, ondersteuning of onderwijs op maat nodig?

Jeugdzorg :

- De leerling heeft moeite met het aangaan van een relatie: Heeft de leerling ondersteuning nodig van een zorgspecialist om het ontwikkelingsperspectief te realiseren?
- Er is sprake van schoolvrees en veel schoolverzuim: Kan een deskundige meedenken over de juiste aanpak?
- De leerling heeft erg veel last van faalangst: Kan een deskundige meedenken of een faalangsttraining geschikt is voor deze leerling?
- Hoe kan ik de zelfstandigheid van deze leerling versterken?

Professioneel moment 2. Leerlingbespreking

Het doel van dit moment is de verdere ontwikkeling van de leerling goed in beeld te krijgen. Bij een hulpvraag van de mentor en de leerling (gouden driehoek tussen professioneel moment 1 (PM 1) en professioneel moment 2 (PM 2) helpt het team de vraag helder te krijgen en te bepalen of het kernteam hier ondersteuning bij kan geven. Hier kan ook een hulpvraag voor de hele klas uit naar voren komen (gericht op klassenmanagement of klimaat).

Verantwoordelijk: De mentor samen met teamleider. De mentor houdt de regie over het bespreken van de leerling (en met de leerling en ouders) en houdt dit bij in het leerlingvolgsysteem.

Voorbeeldvragen tijdens de leerling bespreking:

Onderwijs:

- Hoe ontwikkelt de leerling zich bij de verschillende vakken? Er is sprake van een stagnatie/groei op didactisch gebied: Hoe gaan we daarmee om?
- Hoe passen wij de didactische en pedagogische maatregelen op deze leerling toe?
- Kan iemand uit ons team extra bijles geven voor rekenen bij deze leerling?
- Kan iemand bij mij in de les komen kijken en meedenken hoe ik de lesstof het beste kan aanbieden in deze klas?

- Ik heb samen met mijn leerling een ontwikkelingsplan opgesteld. Ik wil graag de pedagogische en didactische adviezen (onderwijsbehoefte) bespreken.

Jeugdzorg :

- De leerling heeft thuis veel ruzie en luistert nauwelijks nog op school: Hoe gaan we hier mee om?
- Ik heb een oudergesprek met de ouders van deze leerling. Kan iemand mij hierbij ondersteunen? Hoe kunnen we ouders en school op hetzelfde spoor krijgen?

Professioneel moment 3. Bespreking in het interne onderwijs zorgteam

Het doel van dit moment is de hulpvraag van de mentor, het team en de leerling te verhelderen, passend onderwijs mogelijk te maken en de ontwikkeling van de leerling te waarborgen aan de hand van handelingsgerichte adviezen voor onderwijs en begeleiding.

Verantwoordelijk: De zorgcoördinator en zorgteamleden, mentor en kernteamleider, leerling en ouders.

Voorbeeldvragen tijdens de onderwijs zorgteam bespreking:

Onderwijs:

- Op welke manier kan het kernteam de ontwikkeling van deze leerling het beste stimuleren?
- Mijn leerling ontwikkelt zich op didactisch gebied beneden verwachting en het kernteam heeft al van alles geprobeerd: Wat kunnen we anders aanpakken? Zijn er meer gegevens nodig?
- Het is moeilijk een onderwijskundig zinvolle relatie aan te gaan met deze leerling. Kan ik tips en hulp krijgen bij het opstellen en uitvoeren van het ontwikkelingsplan?
- Ik denk dat deze leerling een specifieke onderwijsbehoefte heeft. Hij kan nauwelijks structuur aanbrengen in zijn huiswerk. Kan er iemand mee observeren in de klas?
- Ik twijfel of onze school passend onderwijs kan bieden voor deze leerling. Kan iemand uit het onderwijs zorgteam meekijken naar de ontwikkeling van deze leerling?

Jeugdzorg :

- Deze leerling is heel vaak afwezig en zijn ouders geven aan dat hij niet naar school meer wil. We hebben al vaak met ze gepraat maar we komen er niet uit. Op welke wijze kunnen we de ouders erbij betrekken?
- Deze leerling heeft een rugzak nodig. Kunnen jullie helpen met het beschrijven van de problematiek?
- Deze leerling wordt er steeds uitgestuurd. Wat is hier aan de hand? Kan deze leerling begeleiding krijgen?

- Deze leerling heeft thuis veel ruzie en haarverkering is uit. Kan iemand eens met haar praten?
- Deze leerling is erg faalangstig ondanks het feit dat het team haar probeert te helpen en positief te ondersteunen. Kan zij begeleid worden door iemand van het onderwijs zorgteam?

Professioneel moment 4. Bespreking in het Zorg advies team (ZAT)

Het doel van dit moment is de hulpvraag van het team en leerling te verhelderen, passend onderwijs mogelijk te maken en de ontwikkeling van de leerling te waarborgen aan de hand van handelingsgerichte adviezen voor onderwijs en hulpverlening. Verder heeft het ZAT onder andere als doel geschikte hulpverlening voor de leerling te bieden of te zoeken en contact hierover met externen te onderhouden. Verwijzingen naar externe onderwijsopvang of passend onderwijs in het samenwerkingsverband verlopen via het ZAT naar het samenwerkingsverband.

Verantwoordelijk: De zorgcoördinator en ZAT-leden. De teamleider (of mentor) houdt de regie over de te bespreken leerling en koppelt terug naar kernteam, ouders, de leerling en het leerlingvolgsysteem. Afspraken in het ZAT worden genotuleerd.

Voorbeeldvragen tijdens de ZAT bespreking:

Onderwijs:

- Op welke manier kan het kernteam de ontwikkeling van deze leerling het beste stimuleren?
- Onze leerling komt al een tijd niet naar school. Leerplicht is ingeschakeld. Wat kunnen we doen om het onderwijs te waarborgen?
- Het gedrag van deze leerling loopt zo uit de hand dat hij een gevaar vormt voor zichzelf. De grenzen van de onderwijsmogelijkheden op school zijn bereikt. Waar heeft deze leerling nog wel ontwikkelingsperspectief?
- Deze leerling heeft speciaal onderwijs nodig. Kunnen jullie helpen met het verwijzen van de leerling en het aanvragen van passend onderwijs voor deze leerling?

Jeugdzorg :

- Kan ons team deskundigheidsbevordering krijgen op het gebied van autisme? Hoe kunnen we de onderwijskundig zinvolle relatie dan vormgeven?
- We hebben het vermoeden dat deze leerling wordt verwaarloosd. Wat kunnen we doen. Is er iets over bekend bij andere instanties?
- Deze leerling is heel vaak afwezig en zijn ouders geven aan dat hij niet naar school meer wil. We hebben al vaak met ze gepraat maar we komen er niet uit. Op welke wijze kunnen we de ouders erbij betrekken?
- Deze leerling gaat het examen niet halen en heeft geen andere school. Wel hangt hij dag en nacht op straat. Weet de politie hiervan?
- Deze leerling weigert zich te voegen naar de regels. Kunnen externen meedenken over de hulpvraag van deze leerling?

Professioneel moment 5. Boven schools advies team (BAT) niveau SWV

Het doel van dit moment is de onderwijshulpvraag van de school en leerling te verhelderen, de ontwikkeling van de leerling te waarborgen door handelingsgerichte adviezen voor onderwijs en leerlingbegeleiding en passend onderwijs te indiceren in het samenwerkingsverband. Het BAT heeft als nevensdoel geschikte hulpverlening voor de leerling te bieden of te zoeken, die antwoord biedt op de onderwijshulpvraag van leerlingen.

Wanneer de hulpvraag in het bijzonder gericht is op hulpverlening voor de leerling of zijn/haar gezin en er geen onderwijshulpvraag is, wordt terugverwezen naar professioneel moment 4 of het aanbod van het Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG)/ Jeugdzorg van de gemeente.

Mogelijke taken van het BAT:

Het BAT kan onderwijs zorgbudgetten indiceren en toekennen.

Het BAT kan lesplaatsen indiceren voor speciale onderwijstrajecten.

Het BAT kan ambulante begeleiding indiceren.

Het BAT kan scholen in het samenwerkingsverband adviseren over het pedagogisch didactische klimaat, deskundigheidsbevordering op dit gebied en kan advies geven over het beschrijven of implementeren van een zorgstructuur in de school.

Verder heeft het BAT als taak contact te onderhouden met CJG, opdat onderwijs- en zorgindicaties sporen.

Samenvatting

Een transparante onderwijszorgstructuur waar de scheiding tussen onderwijs hulpvragen en jeugdzorghulpvragen (naar S. de Lange) geformuleerd en bewaakt wordt, zorgt ervoor dat het bespreken van hulpvragen van leerlingen en docententeams op een professionele en effectieve wijze gebeurt.

De vraag wat goed en passend onderwijs kan zijn voor een leerling focust op het ontwikkelingsperspectief van de leerling. Niet de vraag wat de leerling belemmert, maar wat de leerling kan leren of bereiken, mits hij de juiste ondersteuning krijgt, staat dan centraal.

Bij de vraag of de leerling regulier passend onderwijs of speciaal onderwijs nodig heeft, vormen de leervoorwaarden en het vermogen van de leerling zich

te kunnen ontwikkelen een leidraad. Leervoorwaarden zijn het kunnen aangaan van een onderwijskundig zinvolle relatie, autonoom kunnen handelen en de cognitieve vermogens van een leerling. Deze voorwaarden voor perspectief op ontwikkeling vormen samen de voorwaarden en de grenzen van regulier passend onderwijs.

Literatuurlijst:

Van der Wolf, K., van Beukering, T., (2009). Gedragsproblemen in scholen. Het denken en handelen van leraren: Acco, Leuven.

Referenties:

Sonja de Lange, NTO-Effect; de twee torens onderwijs en jeugdzorg, uit een voordracht in het kader van verbinding onderwijs en jeugdzorg, september 2011.

Saskia Mulder, APS; Nice to know need to know; tijdens de training ondersteuning ZAT op VO Helinium in 2009.